

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ГОЛУБОВА ГАННА ВАСИЛІВНА

УДК: 378+371.15+37.011.32+376-056.45+378.147

**ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНО
ОБДАРОВАНИМИ СТУДЕНТАМИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ
ПРОСТОРІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Курлянд Зінаїда Наумівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гузій Наталія Василівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри педагогічної творчості;

кандидат педагогічних наук
Гузалова Оксана Валеріївна,
Вищий навчальний заклад «Одеська державна академія технічного регулювання та якості»,
завідувач аспірантури, доцент кафедри якості та безпеки життя людини.

Захист відбудеться «24» квітня 2014 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «21» березня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із найважливіших завдань сучасної системи освіти є науково-педагогічне вирішення проблем виявлення та розвитку обдарованої молоді, розкриття потенціалу кожної особистості, її самовизначення та самореалізація, ефективна підготовка до професійної життєдіяльності. Виховання обдарованої особистості має важливе значення для подальшого розвитку суспільства. Однак перед сучасною системою освіти стоїть завдання забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності держави на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості і талантів.

В Україні прийнято низку законів і програм, спрямованих на підтримку та розвиток обдарованої молоді. Програма реформування й розвитку вищої освіти України передбачає підвищення вимог до навчально-виховної роботи з обдарованою молоддю, що знайшло своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концепції педагогічної освіти, Державній програмі «Вчитель», Національній доктрині розвитку освіти, комплексній програмі «Творча обдарованість», «Програма роботи з обдарованою молоддю на 2011–2014 роки».

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу виявити, що проблемі обдарованості присвячено чимало праць. Теоретичні питання обдарованості, проблему індивідуальних відмінностей, розвиток обдарованості на різних вікових етапах досліджували вітчизняні та зарубіжні учені: Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін, Ю. Гільбух, В. Давидов, В. Дружинін, Б. Ельконін, Н. Кічук, В. Крутецький, О. Кульчицька, З. Курлянд, М. Лейтес, О. Леонтьєв, О. Матюшкін, В. Мясищев, Н. Побірченко, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Р. Хмелюк, Б. Шадріков та ін. Обдарованість розглядається як поєднання і високий розвиток здібностей людини, що дає їй змогу досягти особливих успіхів у діяльності.

Останніми десятиліттями психологами і педагогами зроблено вагомий внесок у дослідження особливих умов виховання обдарованої молоді (М. Гнатко, О. Дунаєва, О. Зазимко, С. Зубик, Н. Кічук, Б. Кременський, В. Пожар, О. Савенков, С. Терепищій та ін.). Однак проблема з'ясування сутності обдарованості, виявлення обдарованої студентської молоді та роботи з нею є складною, а тому недостатньо вивченою.

Серед провідних видів обдарованості сучасні науковці виокремлюють і педагогічну, як якісно своєрідне поєднання здібностей людини до здійснення функцій педагогічного працівника, що дає їй змогу досягти значних успіхів у професійній діяльності, виявляючи свою креативність. Основою схильності до педагогічної діяльності є педагогічні здібності (академічні, дидактичні, перцептивні, дослідницькі, організаторські, комунікативні, експресивні, креативні та ін.), що поєднуються з мотивацією та свідомою професійною спрямованістю особистості.

Проблеми виявлення та виховання обдарованих студентів вищих педагогічних навчальних закладів були розглянуті в дослідженнях О. Антонової, В. Галузинського, Л. Прокопів, М. Сметанського, Е. Спіцина, М. Федорова та ін. Проте цілісної наукової інтерпретації організації роботи з педагогічно обдарованими студентами у вищих навчальних закладах в Україні наразі немає.

У сучасній системі освіти особливої актуальності набуває навчання, побудоване на інтегративному підході, який забезпечує якісно нові умови для формування педагогічної обдарованості студентів. За таких умов посилюється, зміцнюється єдність ефективного навчання висококваліфікованих педагогічних кадрів (не лише як носіїв знань, а й творчих учителів, конкурентоспроможних у педагогічній сфері діяльності) та виховання свідомої, спрямованої на педагогічну діяльність особистості майбутнього вчителя.

Розв'язання зазначеної проблеми актуалізується у зв'язку з наявністю виявлених суперечностей, що заважають успішному здійсненню завдань всебічного розвитку студентської молоді, а саме між:

- підвищенням вимог до підготовки студентів згідно з сучасними тенденціями в освіті та традиційними формами їх підготовки під час навчання;
- зростаючою роллю обдарованої особистості в суспільстві та недостатньою увагою до формування педагогічної обдарованості майбутніх фахівців;
- необхідністю ефективної підготовки майбутніх учителів та відсутністю цілеспрямованої роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу.

Отже, актуальність, недостатня розробленість проблеми та необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри педагогіки «Інтегративні технології формування і розвитку особистісних та професійних якостей фахівців» (№ 0110U002179), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 10 від 24.06.2010 р.) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні при НАПН України (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми визначити та експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Гіпотеза дослідження. Педагогічна обдарованість студентів у вищих навчальних закладах в контексті інтегративного підходу формуватиметься ефективно на основі реалізації таких педагогічних умов: створення у вищому навчальному закладі педагогічно орієнтованого творчого середовища; стимулювання позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність, що інтегративно впливає на формування професійних якостей та здібностей; залучення студентів до творчої професійно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтеграції різноманітних форм і методів підготовки.

Відповідно до мети та гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу та уточнити сутність ключових понять дослідження.

2. Виявити структурні компоненти педагогічної обдарованості, критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості педагогічної обдарованості студентів вищих навчальних закладів.

3. Визначити, науково обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

4. Розробити, науково обґрунтувати й апробувати модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка педагогічно обдарованих студентів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених задач, перевірки гіпотези та досягнення мети використано загальнонаукові методи дослідження: *теоретичні* – для пізнання педагогічних явищ з метою розкриття сутності феномена педагогічної обдарованості особистості – вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем обдарованості, дослідження науковців з проблем формування педагогічної обдарованості; результати досліджень сучасних учених з метою виявлення стану досліджуваної проблеми; порівняльний аналіз, класифікація, аналогія, узагальнення науково-теоретичних і практичних даних для з'ясування педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі; моделювання для побудови моделі формування педагогічної обдарованості студентів у освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу; порівняння одержаних результатів для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків та залежностей; *емпіричні* – спостереження, опитування, анкетування, бесіди, метод експертної оцінки, самооцінки власного досвіду, психологічні тести та методики тощо; *педагогічний експеримент*: констатувальний – для визначення вихідного рівня сформованості педагогічної обдарованості студентів, формувальний – з метою перевірки ефективності впровадження моделі формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження з використанням методів математичної статистики для підтвердження висунутої гіпотези.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* визначено педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого освітнього закладу в контексті інтегративного підходу (створення у вищому навчальному закладі

педагогічно орієнтованого творчого середовища; стимулювання позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність, що інтегративно впливає на формування професійних якостей та здібностей; залучення студентів до творчої професійно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтеграції різноманітних форм і методів підготовки); визначено компоненти педагогічної обдарованості студентів (педагогічні здібності [комунікативні, організаторські, перцептивні, експресивні та емпатійні, рефлексивні, конструктивні, дидактичні (академічні)], педагогічна креативність, педагогічна спрямованість та інтелектуальні здібності), критерії (емоційно-регулятивний, творчо-дієвий, мотиваційно-комунікативний, когнітивно-логічний) та показники педагогічної обдарованості; схарактеризовано рівні сформованості педагогічної обдарованості студентів вищих навчальних закладів (високий, середній, низький); розроблено модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу, що охоплює: мету; вихідні положення; три етапи, які відображають послідовність упровадження педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів; компоненти педагогічної обдарованості; критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномену; методи, форми, засоби реалізації педагогічних умов формування педагогічної обдарованості; результат.

– *уточнено* сутність понять: «педагогічна обдарованість», «освітньо-виховний простір», «інтегративний підхід», «робота з педагогічно обдарованими студентами»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні, апробації та впровадженні у навчальний процес вищої школи методики діагностування рівнів сформованості педагогічної обдарованості студентів, шляхів формування їх педагогічної обдарованості, навчального посібника «Робота з педагогічно обдарованими студентами на засадах інтегративного підходу». Матеріали дослідження можуть бути використані в системі вищої освіти для вдосконалення змісту нормативних курсів «Педагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах», під час проходження студентами педагогічної практики в загальноосвітніх навчальних закладах, під час написання курсових, дипломних, магістерських робіт, для розробки методичних рекомендацій тощо.

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (акт про впровадження № 437 від 05.03.2013 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (акт про впровадження № 1-7/116 від 11.03.2013 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (акт про впровадження № 37/03-а від 04.02.2013 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (акт про впровадження № 315/2 від 18.06.2013 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт про впровадження № 1015 від 05.09.2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: міжнародних – «Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи» (Переяслав-Хмельницький, 2012), «Новейшие научные достижения» (Софія, Болгарія, 2012), «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (Кіровоград, 2012), «Прикладные научные разработки» (Прага, Чехія, 2013); *всеукраїнських* – «Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах: досвід та проблеми» (Одеса, 2011), «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю: шляхи до інтеграції» (Одеса, 2011), «Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні» (Дніпропетровськ, 2012), «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (Запоріжжя, 2012); обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та щорічних аспірантських семінарах Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (2009–2013 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 19 одноосібних публікаціях, з яких 8 відображають основні наукові результати, 10 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає зміст дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (295 найменувань, у тому числі 20 іноземними мовами), 4 додатки на 84 сторінках. Загальний обсяг роботи – 300 сторінок, обсяг основного тексту – 187 сторінок. Робота містить 18 таблиць, 1 рисунок, 1 діаграму.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, гіпотезу, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію і впровадження результатів, публікації, структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади інтегративного підходу до роботи з педагогічно обдарованими студентами»* – проаналізовано вітчизняну і зарубіжну наукову літературу з проблеми обдарованості особистості; визначено сутність і структуру феномена «обдарованість», «педагогічна обдарованість»; визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема обдарованості є предметом значного інтересу в сучасній психолого-педагогічній літературі.

Теоретичні питання обдарованості досліджували такі вчені, як Б. Ананьєв, А. Брушлинський, П. Гальперін, О. Ковальов, Г. Костюк, М. Лейтес, О. Леонтєв, В. Мясичев, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін. Дослідженню проблем роботи з обдарованою молоддю присвячені праці сучасних українських дослідників (Ю. Гільбух, О. Зазимко, В. Моляко, С. Сисоєва та ін.).

З'ясовано, що обдарованість – це системна якість психіки, якісно своєрідне поєднання здібностей, що розвивається протягом життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одній або декількох видах діяльності порівняно з іншими.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що дослідженню проблем обдарованості надається належна увага, зокрема таким її аспектам, як: індивідуальні відмінності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов); виокремлення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, М. Гнатко). Обдарованість та її типологію розглядали вчені В. Дружинін, О. Матюшкін, Р. Стернберг, Л. Терман, Е. Торренс; розвиток обдарованості на різних вікових етапах вивчали О. Кульчицька, М. Лейтес; проблему виявлення і розвитку обдарованості учнів – В. Крутецький, Б. Теплов та ін.

В умовах розвитку сучасної освіти у межах професійної обдарованості вчені виділяють педагогічну обдарованість, яка тісно пов'язана з педагогічною творчістю та професіоналізмом (О. Антонова, Н. Гузій, В. Кан-Калік, Л. Прокопів, В. Радул, М. Федоров та ін.).

Педагогічна обдарованість – це поєднання педагогічних здібностей особистості, високого рівня її інтелекту, здатності до творчості та спрямованості на педагогічну діяльність, що забезпечують успішне виконання професійної педагогічної діяльності. Водночас, у структурі педагогічної обдарованості визначальною складовою виступають педагогічні здібності (академічні, дидактичні, перцептивні, конструктивні, організаторські, комунікативні, експресивні, креативні, дослідницькі, науково-пізнавальні, соціальні тощо).

Різноманітні напрями роботи з обдарованою молоддю відображено у дослідженнях сучасних українських науковців (Ю. Гільбух, О. Гузалова, О. Зазимко, В. Моляко, С. Сисоєва та ін.). Виявлено, що *робота з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу* є такою формою організації навчально-виховного процесу, що сприяє розвитку і вдосконаленню їхніх педагогічних, інтелектуальних та креативних здібностей, стимулює мотивацію та спрямованість на професійну педагогічну діяльність.

Формування педагогічної обдарованості відбувається у межах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу, який виступає особливим освітньо-виховним простором, що вміщує в собі середовище знань, визначає їх рівень, характер і потенціал. Освітньо-виховний простір розглядали у своїх дослідженнях О. Коберник, І. Колесникова, В. Кузь, О. Леонова, О. Мариновська, Л. Москальова, Д. Пащенко, Н. Рибка, А. Цимбалару, І. Шендрік, Г. Щевелева, В. Ясвін та ін. Необхідні умови для формування і вдосконалення педагогічної обдарованості майбутніх учителів забезпечують два взаємопов'язані чинники освітньо-виховного простору вищого навчального закладу: освітній та виховний. Встановлено, що *освітньо-виховний простір вищого навчального закладу* є складним багатоаспектним утворенням, що відображає особливості конструювання міжособистісної взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу; вирізняється поліфункціональністю та розвитком змістового наповнення суб'єктності майбутніх фахівців; інтегрує у собі освітній та виховний простір та має гуманістичний характер.

Підтримка і розвиток обдарованої особистості є одним із провідних завдань вищого навчального закладу. Оскільки педагогічна обдарованість, перш за все, виявляється у студентів педагогічних вищих навчальних закладів, у нашому дослідженні ми проводили роботу із майбутніми вчителями.

Ефективність професійної підготовки педагогічно обдарованих майбутніх учителів суттєво залежить від організаційних форм навчальної роботи, які дають можливість розвивати спеціальні здібності, формувати мотивацію (спрямованість) до педагогічної діяльності, стимулювати креативність мислення. Робота з обдарованими студентами потребує належної змістової наповненості занять, зорієнтованої на новизну інформації та різноманітні види пошукової, аналітичної, розвивальної, творчої діяльності.

В умовах удосконалення сучасної системи освіти особливого значення набуває інтеграція у навчально-виховному процесі, тобто взаємопроникнення елементів одного об'єкту в структуру іншого, внаслідок чого з'являється цілком новий об'єкт, що вирізняється притаманними йому особливостями організації. Проблемі інтеграції в освіті приділяли значну увагу такі науковці, як М. Бєрулава, О. Данилюк, В. Дєдович, Ю. Дік, В. Ільченко, І. Козловська, Д. Коломієць, О. Комар, В. Моштук, А. Пінський, В. Сидоренко, В. Усанов, І. Яковлев та ін.

Інтеграція розглядається дослідниками як один з найважливіших напрямів оновлення змісту сучасної професійної освіти. Під інтеграцією в педагогічному процесі дослідники розуміють одну зі сторін процесу розвитку, пов'язану з об'єднанням у ціле раніше розрізнених частин.

Інтегративний підхід в освіті – підхід, що приводить до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть виступати цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу; з тієї чи тієї освітньої галузі; предмета, курсу, розділу, теми. Інтегративний підхід реалізується у процесі вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів шляхом їх взаємопроникнення на основі спільних для всіх предметів понять, застосування форм і методів навчання, контролю і корекції навчальних досягнень тих, хто навчається, що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань. *Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами* – це сукупність вихідних положень, що визначають цілісність комплексу форм, засобів, методів навчання, що сприяють формуванню педагогічної обдарованості студентів та успішному виконанню ними професійної педагогічної діяльності.

У другому розділі – **«Формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі ВНЗ»** – визначено структуру педагогічної обдарованості, критерії, показники та рівні сформованості педагогічної обдарованості студентів; обґрунтовано педагогічні умови та модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Виокремлено такі компоненти педагогічної обдарованості студентів: педагогічні здібності [комунікативні, організаторські, перцептивні, експресивні та емпатійні, рефлексивні, конструктивні, дидактичні (академічні)], педагогічна креативність, педагогічна спрямованість та інтелектуальні здібності.

Виявлено критерії та показники педагогічної обдарованості: емоційно-регулятивний (здатність швидко налагоджувати контакти; здатність до швидкого переключення уваги; емпатійність; педагогічна спостережливність; педагогічне мислення; самооцінка), творчо-дієвий (рівень творчого потенціалу; оригінальність, гнучкість мислення; педагогічна уява), мотиваційно-комунікативний (мотивація на

професійно-педагогічну діяльність; комунікативність, комунікабельність у педагогічному спілкуванні; рівень суб'єктивного контролю; позиція в спілкуванні), когнітивно-логічний (здатність до вирішення практичних інтелектуальних задач; встановлення логічних зв'язків у явищах і предметах; здатність до узагальнення та абстрагування; швидкість мислення). Схарактеризовано рівні сформованості педагогічної обдарованості, що визначалися за вищезазначеними критеріями – високий, середній, низький.

З'ясовано, що педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів – це така особлива організація навчально-виховного процесу, за якої завдяки дотриманню інтегративних засад забезпечуються цілісність навчання та виховання майбутніх учителів, всебічний гармонійний розвиток особистості студентів та створюються сприятливі можливості для виявлення та формування їх педагогічної обдарованості.

Визначено та науково обгрунтовано педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу:

- створення у вищому навчальному закладі педагогічно орієнтованого творчого середовища;

- стимулювання позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність, що інтегративно впливає на формування професійних якостей та здібностей;

- залучення студентів до творчої професійно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтеграції різноманітних форм і методів підготовки.

Процес навчання майбутніх учителів спрямовується на створення у вищих педагогічних навчальних закладах сприятливих умов для повноцінного прояву і розвитку здібностей та обдаровань студентів, набуття високого рівня професіоналізму. Це дає змогу забезпечувати ефективність навчально-пізнавальної, наукової і практичної роботи студентів, спрямованої на реалізацію їх здібностей та обдарованості. Оскільки творче середовище є педагогічно орієнтованим, воно розвиває пізнавальну активність майбутніх учителів, спрямовує творчу думку студентів на розв'язання педагогічних проблем, спонукає до застосування педагогічних інновацій, сприяє формуванню інтересу до професії вчителя, а отже, формуванню педагогічної обдарованості студентів. *Створення у вищому навчальному закладі педагогічно орієнтованого творчого середовища* виступає першою педагогічною умовою формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Професійна педагогічна самореалізація, а отже, і формування педагогічної обдарованості майбутніх учителів, неможливі також без позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність студентів. *Стимулювання позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність, що інтегративно впливає на формування професійних якостей та здібностей*, виступає другою педагогічною умовою. Аналіз наукових джерел свідчить, що успіх творчої (зокрема педагогічної) діяльності особистості значною мірою визначається позитивним ставленням до професії, а здібності до певного виду діяльності обов'язково мають бути підкріплені бажанням

застосовувати їх на практиці. Інтерес до професії та її опанування – це одні з найважливіших факторів успішного навчання студентів та майбутнього професійного самовдосконалення.

Дослідження авторів (Л. Божович, О. Леонтьєв та ін.) доводять, що без позитивної мотивації неможливо досягти задовільних результатів у розвитку особистості під час навчання у вищій школі. В. Кутєєва називає такі позитивні мотиви пізнавальної діяльності: почуття обов'язку, усвідомлення значущості оволодіння професією, інтерес до навчання й окремих наук, відчуття задоволення від пізнання нового матеріалу, вирішення щоразу складніших завдань. На мотивацію студента також впливає зміст занять, методика викладання, особистість викладача, стосунки в студентському колективі, міжособистісні змагання й досягнуті результати.

У вищій школі виховання інтересу до обраної професії, позитивного ставлення до неї досягається шляхом формування у студентів правильного уявлення про суспільне значення та зміст роботи в майбутній галузі діяльності, особливості та закономірності її розвитку. Зазвичай це відбувається таким чином:

- формування впевненості студента у своїй професійній придатності, свідомого розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами;
- виховання у студента потреби слідкувати за всім прогресивним та інноваційним у діяльності провідних спеціалістів відповідної галузі (фаху);
- вміння спрямовувати результати самовиховання на користь фаховій роботі.

Особливу роль у формуванні позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність студента відіграє процес професійної ідентифікації як внутрішнє ототожнення особистості з професією. Психологічною основою професійної ідентичності можна вважати сформованість професійних установок (цільові, смислові, операційні), які виникають у всіх царинах, що зумовлюють соціалізацію діяльності, спілкування, самосвідомість особистості. Таким чином, позитивна мотиваційна настанова здійснює інтегрований вплив на формування професійних якостей та здібностей, необхідних майбутньому вчителю, завдяки чому активізується інтелектуальна та особистісна сфери діяльності студента, а отже, значно зростає якість освітнього процесу та поглиблюється формування педагогічної обдарованості студентів.

Оскільки формування педагогічної обдарованості неможливо уявити за межами процесу творчої педагогічної діяльності, *залучення студентів до творчої професійно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтеграції різноманітних форм і методів підготовки*, що спрямовують цей процес на об'єднання знань, також виступає педагогічною умовою формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Завдяки теоретичному дослідженню проблеми та за результатами констатувального етапу експерименту для перевірки ефективності педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів було розроблено, науково обґрунтовано й апробовано на практиці *модель* формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу (рис. 1).

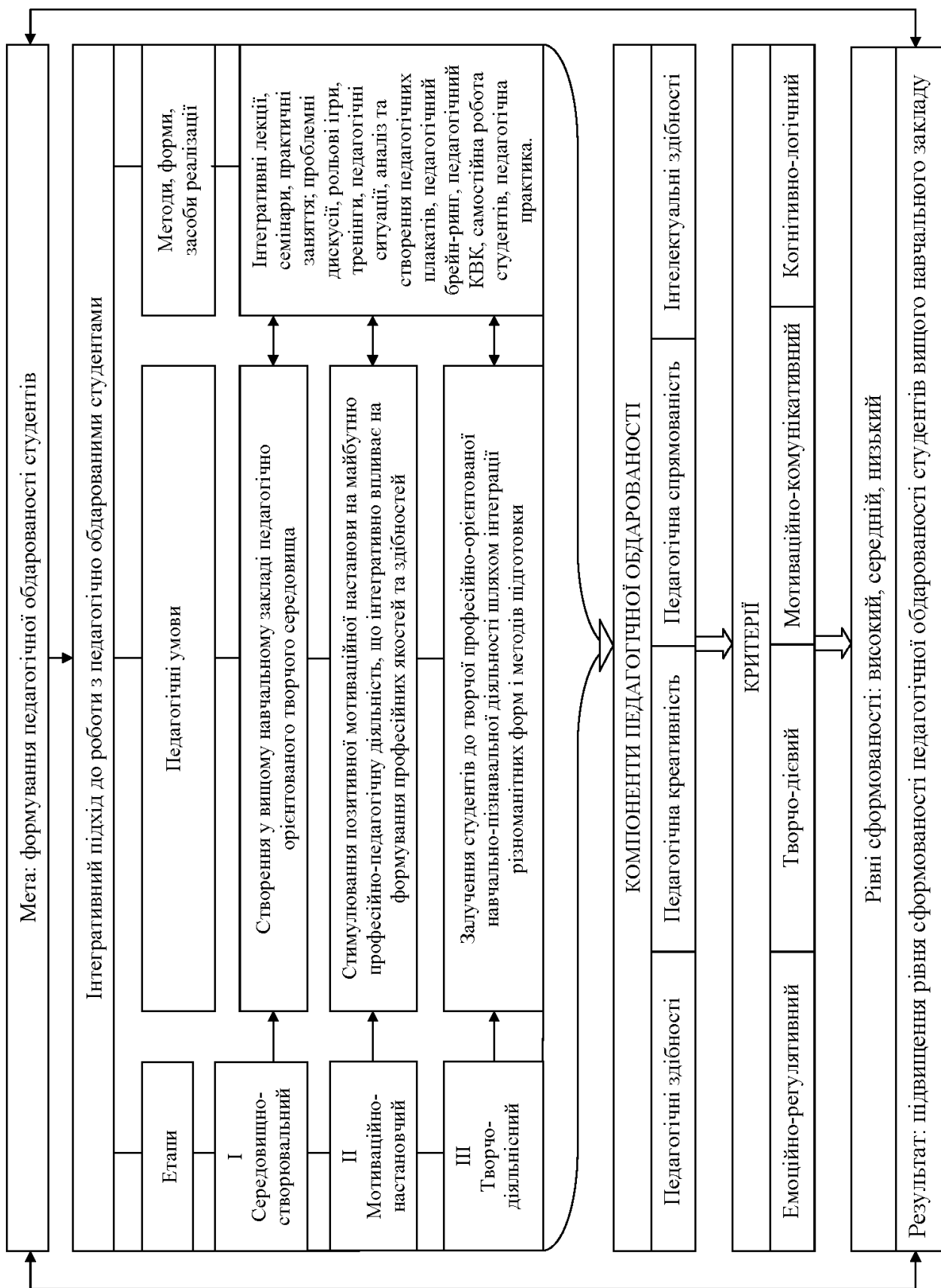

Рис. 1. Модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу

Модель охоплює мету – формування педагогічної обдарованості студентів; вихідні положення – тобто інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу; три етапи (середовищно-створювальний, мотиваційно-настановчий, творчо-діяльнісний), які відображають послідовність упровадження педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів; компоненти педагогічної обдарованості, критерії, показники та рівні її сформованості; методи, форми, засоби реалізації педагогічних умов формування педагогічної обдарованості, що впливали на результат – підвищення рівня сформованості педагогічної обдарованості (високий, середній, низький).

Критеріями та показниками сформованості педагогічної обдарованості було визначено: *емоційно-регулятивний* (здатність швидко налагоджувати контакти; здатність до швидкого переключення уваги; емпатійність; педагогічна спостережливність; педагогічне мислення; самооцінка), *творчо-дієвий* (рівень творчого потенціалу; оригінальність, гнучкість мислення; педагогічна уява), *мотиваційно-комунікативний* (мотивація на професійно-педагогічну діяльність; комунікативність, комунікабельність у педагогічному спілкуванні; рівень суб'єктивного контролю; позиція у спілкуванні) та *когнітивно-логічний* (здатність до вирішення практичних інтелектуальних задач; встановлення логічних зв'язків у явищах і предметах; здатність до узагальнення та абстрагування; швидкість мислення).

Визначені показники та критерії дали змогу схарактеризувати *рівні* сформованості педагогічної обдарованості студентів, а саме: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості педагогічної обдарованості студентів характеризується високим рівнем розвитку їх інтелектуальних, педагогічних та творчих здібностей. Вони мають свідоме бажання займатися професійно-педагогічною діяльністю, вибір професії зумовлений позитивною мотиваційною настановою; демонструють високий рівень педагогічної спрямованості; характеризуються адекватним рівнем самооцінки та внутрішньої свободи; їм притаманний високий ступінь суб'єктивного контролю, впевненість у своїх здібностях до успішного навчання. Такі студенти комунікативні, демонструють високий рівень прояву організаторських схильностей. Вони активно та із задоволенням займаються організаторською діяльністю, добре орієнтуються у складних ситуаціях, здатні обстоювати власну думку і самостійно приймати рішення у складних ситуаціях, відповідальні, працелюбні, наполегливі у навчанні, активні у позанавчальній діяльності, відрізняються швидкістю та гнучкістю мислення, оригінальністю думок і дій, високим рівнем логічного мислення, схильні до творчого виконання навчальних завдань, ініціативні у навчально-виховному процесі, виявляють бажання займатися педагогічною та науково-дослідною діяльністю. Успішно беруть участь в олімпіадах та науково-практичних конференціях.

Середній рівень сформованості педагогічної обдарованості студентів характеризується достатнім рівнем розвитку інтелектуальних, педагогічних та творчих здібностей. Студенти свідомо обрали педагогічну професію на основі

внутрішньої мотивації, у них достатньо виражена педагогічна спрямованість. Вони мають схильність до успішного навчання, але певною мірою залежні від зовнішньої оцінки їх дій та навчальних результатів, характеризуються адекватним рівнем самооцінки, їм притаманний достатній рівень суб'єктивного контролю; вони комунікативні, проте досить стримані у публічних висловлюваннях власних думок; мають певну схильність до творчого виконання навчальних завдань. Володіють логічним мисленням. Як правило, мають додаткові спеціальні здібності. Виявляють помірний інтерес до педагогічної та науково-дослідної діяльності. Педагогічні здібності розвинуті на достатньому рівні, які, однак, використовуються не повною мірою. Не завжди ініціативні у навчально-виховному процесі, потребують постійного керівництва з боку викладача. За необхідності беруть участь у студентських олімпіадах та науково-практичних конференціях, результат успішності в яких залежить від цілеспрямованості у процесі навчання.

Низький рівень сформованості педагогічної обдарованості студентів характеризується недостатнім розвитком інтелектуальних, педагогічних та творчих здібностей. Педагогічна спрямованість недостатньо виражена. Низький рівень внутрішньої позитивної мотивації, вибір педагогічної професії найчастіше зумовлений соціальними мотивами. Мають середній рівень успішності у навчанні. Як правило, їм притаманна адекватна самооцінка, середній рівень розвитку педагогічних здібностей компенсується розвитком соціального інтелекту, комунікативними здібностями. Іноді виявляють спеціальні здібності. Неактивні у навчально-виховному процесі, середній рівень логічного мислення, здатності до вирішення практичних інтелектуальних задач. Майже безініціативні у навчанні, діють за інструкцією викладача. Низький рівень бажання займатися педагогічною та науково-дослідною діяльністю. Уникають участі у конференціях та студентських олімпіадах з предметів та спеціальності.

Відповідно до визначених рівнів розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено методику діагностування рівнів сформованості педагогічної обдарованості студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Реалізація моделі передбачала створення системи інтегрованих, цілісних, взаємопов'язаних знань з різних галузей наук, поєднання однотипних частин і елементів змісту, форм і методів навчання в рамках освітньої системи в контексті інтегративного підходу, результатом чого має бути всебічний, цілісний розвиток особистості.

У використанні інтегративного підходу важливе значення має поєднання традиційних (лекції, практичні заняття, рольові ігри, опитування, робота з підручником) та інтегративних (проблемні дискусії, педагогічний брейн-ринг, педагогічний КВК) форм реалізації педагогічних умов. Отже, методи, форми, засоби реалізації визначалися згідно з визначеними педагогічними умовами: для досягнення поставленої мети використовувалися лекції інтегративного характеру, тобто вони об'єднували знання з різних предметів, семінари, практичні заняття, на яких для формування педагогічної обдарованості використовувались тренінги, завдання з розв'язання педагогічних ситуацій, що сприяло розвитку педагогічних здібностей, спрямованості та креативності; «педагогічний портфоліо студента», що

давав змогу грамотно проаналізувати свою діяльність, узагальнити передовий педагогічний досвід, визначити напрям самоосвіти і який поєднував матеріали з участі студента у конкурсах та олімпіадах, грамоти, нагороди, дипломи за призові місця з фахових предметів, наукові статті, реферати, творчі роботи; рольові ігри, що допомагали відтворити педагогічну атмосферу та ситуації; проблемні дискусії, під час яких студенти використовували та краще усвідомлювали набуті знання, уміння та навички з різних предметів; самостійна робота, що передбачала поглиблене опрацювання навчального матеріалу з використанням здобутків різних наук.

Інтегративний підхід враховувався також і під час підготовки магістрантів, коли у навчально-виховному процесі поєднувалися заняття з педагогіки для студентів різних факультетів: використовувались спільні лекції для студентів факультету музичної та хореографічної освіти та студентів фізико-математичного факультету – магістранти читали лекції для іншого факультету, виконували спільно різні завдання. Також поєднувалися заняття зі спільним виконанням навчальних завдань для студентів художньо-графічного факультету та факультету фізичного виховання, а також студентів історико-філософського факультету та факультету української філології. Лекції читалися зі споріднених предметів, наприклад історія та література, або фізика, математика та інформатика. Узагальнення та більш глибоке засвоєння і усвідомлення знань відбувалося під час педагогічної практики, де майбутні вчителі реалізовували набуті у процесі навчання теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін.

Формування педагогічної обдарованості здійснювалося поетапно (три етапи: середовищно-створювальний, мотиваційно-настановчий, творчо-діяльнісний) шляхом реалізації визначених педагогічних умов.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу» – проаналізовано результати констатувального та формувального етапів експерименту.

До констатувального експерименту залучалися студенти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (130 студентів) та Ізмаїльського державного гуманітарного університету (144 студенти).

За результатами констатувального етапу експерименту було виявлено, що більшість майбутніх учителів (84,56 % ЕГ та 77,19 % КГ) виявили низький рівень сформованості педагогічної обдарованості. Середній рівень було зафіксовано у 11,47 % респондентів ЕГ та 15,59 % КГ, високий – у 3,97 % ЕГ та 7,22 % КГ.

Засобами реалізації педагогічних умов формування педагогічної обдарованості виступили: тренінги, вправи, ігрові форми роботи, а також спецкурс «Організація роботи з педагогічно обдарованими студентами на засадах інтегративного підходу».

Розроблений спецкурс «Організація роботи з педагогічно обдарованими студентами на засадах інтегративного підходу» розрахований на 45 годин (14 – лекційні, 8 – практичні, 16 – семінарські, 7 – самостійні заняття). Спецкурс структуровано за двома модулями: «Сутність і структура педагогічних здібностей та

педагогічної обдарованості», «Робота з педагогічно обдарованими студентами, сутність інтегративного підходу». Крім того, спецкурс містить тематику семінарських та практичних занять, завдання для самостійної роботи, методичні рекомендації до проведення семінарських занять, теми рефератів, список рекомендованої літератури.

Наприкінці формувального етапу експерименту було проведено контрольні зрізи в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах з метою визначення ефективності педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів.

Порівняння результатів, одержаних на прикінцевому етапі формувального експерименту, із результатами констатувального експерименту, свідчить, що в експериментальній групі, де було реалізовано педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів, рівень сформованості педагогічної обдарованості значно зріс (табл. 1)

Таблиця 1

Порівняльні дані рівнів сформованості педагогічної обдарованості студентів на констатувальному і формувальному етапах експерименту (абс./%)

Рівні	Групи							
	Констатувальний етап				Формувальний етап			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Низький	110	84,56	111	77,19	39	29,93	94	65,82
Середній	15	11,47	22	15,59	68	52,31	34	23,51
Високий	5	3,97	11	7,22	23	17,76	16	10,67
Всього	130	100	144	100	130	100	144	100

Як видно з таблиці 1, у студентів експериментальної групи рівень сформованості педагогічної обдарованості на прикінцевому етапі формувального експерименту є значно вищим, ніж у студентів контрольної групи. Так, в експериментальній групі 17,76 % студентів досягли високого рівня (у контрольній групі 10,67 %). На середньому знаходились 52,31 % ЕГ і 23,51 % у КГ. Низький рівень було виявлено у 29,93 % студентів в експериментальній групі та у 65,82 % студентів контрольної групи.

Для аналізу одержаних результатів і підтвердження висунутої гіпотези дослідження експериментальні дані були піддані обробці методом математичної статистики. Для з'ясування величини зв'язку між структурними компонентами педагогічної обдарованості було обчислено критерій χ^2 , що свідчить про розбіжність характеристик контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту з ймовірністю 95 %, що підтверджує статистичну значущість відмінностей результатів експериментальної групи від контрольної згідно з гіпотезою дослідження. Це дає змогу зробити висновок про ефективність впровадження в експериментальній групі моделі формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід щодо розв'язання актуального наукового завдання, що полягає у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

1. З'ясовано стан дослідженості проблеми роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури встановлено важливість обдарованої особистості для ефективного розвитку сучасного суспільства. Уточнено, що *педагогічна обдарованість* – це поєднання педагогічних здібностей особистості, високого рівня її інтелекту, здатності до творчості та спрямованості на педагогічну діяльність, що забезпечують успішне виконання професійної педагогічної діяльності.

Формування педагогічної обдарованості відбувається у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, що виступає особливим освітньо-виховним простором, який вміщує в собі середовище знань, визначає їх рівень, характер і потенціал. Необхідні умови для формування і вдосконалення педагогічної обдарованості майбутніх учителів забезпечують два чинники освітньо-виховного простору вищого навчального закладу: освітній та виховний. Встановлено, що *освітньо-виховний простір вищого навчального закладу* є складним багатоаспектним утворенням, що відображає особливості конструювання міжособистісної взаємодії між суб'єктами навчально-виховного процесу; вирізняється поліфункціональністю та змістовим наповненням суб'єктності майбутніх фахівців; інтегрує у собі освітній та виховний простір та має гуманістичний характер.

Виявлено, що *робота з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу* – це така форма організації навчально-виховного процесу, що сприяє розвитку і вдосконаленню їхніх педагогічних, інтелектуальних та креативних здібностей, стимулює мотивацію та спрямованість на професійну педагогічну діяльність.

Інтеграція розглядається як один з найважливіших напрямів оновлення сучасної освіти. Під інтеграцією в педагогічному процесі дослідники розуміють одну зі сторін процесу розвитку, пов'язану з об'єднанням у ціле раніше розрізнених частин. З'ясовано, що інтегративний підхід передбачає створення системи інтегрованих, цілісних, взаємопов'язаних знань з різних галузей наук, поєднання однотипних частин і елементів змісту, форм і методів навчання в рамках освітньої системи, результатом якого є всебічний, цілісний розвиток особистості.

Встановлено, що *інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами* – це сукупність вихідних положень, що визначають цілісність комплексу форм, засобів, методів навчання, що сприяють формуванню педагогічної обдарованості студентів та успішному виконанню ними професійної педагогічної діяльності.

2. Виявлено структурні компоненти педагогічної обдарованості: педагогічні здібності [комунікативні, організаторські, перцептивні, експресивні та емпатійні,

рефлексивні, конструктивні, дидактичні (академічні)], педагогічна креативність, педагогічна спрямованість та інтелектуальні здібності.

Визначено критерії та показники педагогічної обдарованості: емоційно-регулятивний (здатність швидко налагоджувати контакти; здатність до швидкого переключення уваги; емпатійність; педагогічна спостережливість; педагогічне мислення; самооцінка), творчо-дієвий (рівень творчого потенціалу; оригінальність, гнучкість мислення; педагогічна уява), мотиваційно-комунікативний (мотивація на професійно-педагогічну діяльність; комунікативність, комунікабельність у педагогічному спілкуванні; рівень суб'єктивного контролю; позиція в спілкуванні), когнітивно-логічний (здатність до вирішення практичних інтелектуальних задач; встановлення логічних зв'язків у явищах і предметах; здатність до узагальнення та абстрагування; швидкість мислення).

На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні сформованості педагогічної обдарованості – високий, середній, низький.

3. Визначено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу:

- створення у вищому навчальному закладі педагогічно орієнтованого творчого середовища;

- стимулювання позитивної мотиваційної настанови на майбутню професійно-педагогічну діяльність, що інтегративно впливає на формування професійних якостей та здібностей;

- залучення студентів до творчої професійно-орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтеграції різноманітних форм і методів підготовки.

4. Розроблено, науково обґрунтовано й апробовано модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу, що охоплює: мету (формування педагогічної обдарованості студентів); вихідні положення (інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу); три етапи (середовищно-створювальний, мотиваційно-настановчий, творчо-діяльнісний), які відображають послідовність упровадження педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів; компоненти педагогічної обдарованості; критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномену; методи, форми, засоби реалізації педагогічних умов формування педагогічної обдарованості, що мали вагомий вплив на результат – підвищення рівня сформованості педагогічної обдарованості.

Експериментальна робота з формування педагогічної обдарованості студентів підтвердила ефективність визначених педагогічних умов формування вказаної якості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу. За допомогою критерію χ^2 встановлено статистично достовірні розбіжності між розподілами контрольних та експериментальних груп за кожним критерієм, що підтверджує ефективність визначених педагогічних умов відповідно до гіпотези дослідження.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспектива подальших досліджень полягає у розробці технології формування педагогічної обдарованості фахівців у системі магістерської підготовки майбутніх викладачів, післядипломної освіти і системі підвищення кваліфікації викладачів вищих непедагогічних навчальних закладів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Голубова Г. В. Сутність поняття «педагогічна обдарованість» / Г. В. Голубова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / редкол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). – Вип. 14 (24). – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – С. 24–28.
2. Голубова Г. В. Роль освітньо-виховного простору вищого навчального закладу в розвитку педагогічної обдарованості студентів / Г. В. Голубова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2011. – № 5–6. – С. 272–277.
3. Голубова Г. В. Проблема інтеграції в сучасній освіті / Г. В. Голубова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – [Спецвип. «Сучасні тенденції у педагогічній освіті і науці України та Ізраїлю : шляхи до інтеграції»]. – Одеса, 2011. – С. 36–42.
4. Голубова Г. В. Сутність та структурні компоненти освітньо-виховного простору педагогічного вишу як запоруки організації НДР / Г. В. Голубова // Наука і освіта : наук.-практ. журн. ПНЦ АПН України. – 2011. – № 8'СІV. – С. 37–40.
5. Голубова Г. В. Педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до роботи з педагогічно обдарованими майбутніми вчителями / Г. В. Голубова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / редкол.: Н. В. Гузій (відп. ред.). – Вип. 15 (25). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – С. 108–112.
6. Голубова Г. В. Роль засобів навчання у формуванні навчального середовища вищого освітнього закладу / Г. В. Голубова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 108. – Ч. 2. – С. 176–181.
7. Голубова Г. В. Роль педагогічних інтеграційних технологій у навчально-виховному процесі вишу / Г. В. Голубова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 24. – С. 58–62.
8. Голубова Г. В. Модель реализации интегративного подхода к работе с педагогически одаренными студентами / Г. В. Голубова // Современные исследования социальных проблем [Електронне фахове видання]: Modern Research of Social Problems. – 2013. – Вип. 5 (25). – Режим доступу : journal-s.org/index.php/sisp/article/download/5201320/pdf_209.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Голубова Г. В. Інтеграція в навчально-виховному процесі / Г. В. Голубова // Історичний досвід і сучасність : матеріали XVII наук. студ. конф. / Відп. ред. Букач В. М. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2011. – Вип. 21. – С. 22–33.

10. Голубова Г. В. Проблема розвитку педагогічної обдарованості студентів у вищому навчальному закладі засобами НДР / Г. В. Голубова // Науково-дослідна робота у вищих навчальних закладах : досвід та проблеми : матеріали Всеукр. наук. конф., (Одеса, 20–21 жовт. 2011 р.) / відп. за вип. Т. І. Койчева. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2011. – С. 13–15.

11. Голубова Г. В. Типи та форми інтеграції в навчально-виховному процесі, що сприяють НДР / Г. В. Голубова // Науково-дослідна робота студентів : стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф., (Херсон, 20 жовт. 2011 р.) / Студентські наукові студії : зб. наук. пр. студ. : у 2-х ч. – Херсон : ХДУ, 2011. – Ч. 1. – С. 12–16.

12. Голубова Г. В. Освітньо-виховний простір вишу – основа створення технології розвитку педагогічної обдарованості майбутніх учителів / Г. В. Голубова // Використання педагогічних технологій у практиці роботи сучасної школи : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 15-17 лют. 2012 р.) / наук. ред.: В. П. Коцур, О. І. Шапран; уклад.: О. М. Сергійчук, Н. П. Онищенко. – Переяслав-Хмельницький : «Видавництво КСВ», 2012. – С. 198–200.

13. Голубова Г. В. Основні напрями застосування засобів навчання як складових навчального середовища / Г. В. Голубова // Засоби і технології сучасного навчального середовища : матеріали Міжнар. VIII (XVIII) наук.-практ. конф., (Кіровоград, 27–28 квіт. 2012 р.) / відп. ред. С. П. Величко. – Кіровоград : ПП «Ексклюзив-Систем», 2012. – С. 89–91.

14. Голубова Г. В. Педагогічні умови розвитку обдарованості студентів / Г. В. Голубова // Найновите научни постижения : материали за 8-а международна научна практична конференция. Педагогически науки. – Болгария, София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2012. – Т. 13. – С. 54–57.

15. Голубова Г. В. Педагогічно орієнтоване творче середовище як умова розвитку педагогічної обдарованості / Г. В. Голубова // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Запорізької сесії I Всеукр. наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 11 квіт. 2012 р.) : у 4-х ч. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 2. – С. 72–73.

16. Голубова Г. В. Структурні компоненти освітньо-виховного простору вищого навчального закладу / Г. В. Голубова // Історичний досвід і сучасність : матеріали XVIII наук. студ. конф. / відп. ред. Букач В. М. – Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2012. – Вип. 23. – С. 64–68.

17. Голубова Г. В. Структурні складові освітньо-виховного простору вищого навчального закладу / Г. В. Голубова // Досягнення соціально-гуманітарних наук в сучасній Україні : матеріали другої всеукр. наук. конф., (Дніпропетровськ, 28 квіт. 2012 р.) : у 3-х ч. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012 р. – Ч. 1. – С. 22–24.

18. Голубова Г. В. Формування педагогічної обдарованості студентів вищих навчальних закладів / Г. В. Голубова // Aplikované vědecké novinky – 2013 : Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference. – Díl. 8. Pedagogika. Psychologie a sociologie. – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2013. – S. 15–18.

Наукові праці, які додатково відображають зміст дисертації

19. Голубова Г. В. Організація роботи з педагогічно обдарованими студентами на засадах інтегративного підходу : навч. посіб. / Ганна Василівна Голубова. – Одеса : Видавець Букаєв В. В., 2013. – 151 с.

АНОТАЦІЇ

Голубова Г. В. Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2014.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано новий підхід щодо розв'язання актуального наукового завдання, що полягає у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Визначено компоненти педагогічної обдарованості студентів, критерії, показники та рівні сформованості педагогічної обдарованості студентів вищих навчальних закладів. Розроблено модель формування педагогічної обдарованості студентів в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу в контексті інтегративного підходу.

Уточнено сутність понять: «педагогічна обдарованість», «освітньо-виховний простір», «інтегративний підхід», «робота з педагогічно обдарованими студентами». Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу.

Ключові слова: педагогічна обдарованість, інтегративний підхід, робота з педагогічно обдарованими студентами, майбутні учителі, освітньо-виховний простір, вищий навчальний заклад, педагогічні умови.

Голубова А. В. Интегративный подход к работе с педагогически одаренными студентами в образовательно-воспитательном пространстве высшего учебного заведения. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2014.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования педагогической одаренности студентов в образовательно-воспитательном пространстве высшего учебного заведения согласно интегративному подходу.

В диссертации на основе анализа научной литературы раскрыта сущность педагогической одаренности как сочетания педагогических способностей личности, высокого уровня ее интеллекта, способности к творчеству и направленности на педагогическую деятельность, обеспечивающих успешное выполнение профессиональной педагогической деятельности.

Установлено, что образовательно-воспитательное пространство вуза является сложным многоаспектным образованием, охватывающим совокупность внешних условий, в которых происходит учебно-воспитательный процесс, осуществляется образовательная деятельность, обеспечиваются активные воспитательные процессы и взаимоотношения между субъектами.

Раскрыта сущность интегративного подхода к работе с педагогически одаренными студентами – совокупность исходных положений, определяющих целостность комплекса форм, средств, методов обучения, способствующих формированию педагогической одаренности студентов и успешному выполнению ими профессиональной педагогической деятельности.

Структура педагогической одаренности студентов представлена в виде следующих компонентов: педагогические способности [коммуникативные, организаторские, перцептивные, экспрессивные и эмпатийные, рефлексивные, конструктивные, дидактические (академические)], педагогическая креативность, педагогическая направленность и интеллектуальные способности.

На основе структурных компонентов определены критерии и показатели педагогической одаренности студентов: эмоционально-регулятивный (способность быстро устанавливать контакты; способность к быстрому переключению внимания; эмпатийность; педагогическая наблюдательность; педагогическое мышление; самооценка), творческо-деятельностный (уровень творческого потенциала; оригинальность, гибкость мышления; педагогическое воображение), мотивационно-коммуникативный (мотивация на профессионально-педагогическую деятельность; коммуникативность, коммуникабельность в педагогическом общении; уровень субъективного контроля; позиция в общении), когнитивно-логический (способность к решению практических интеллектуальных задач; установление логических связей в явлениях и предметах; способность к обобщению и абстрагированию; скорость мышления).

На основе указанных критериев выявлено три уровня сформированности педагогической одаренности студентов: высокий, средний, низкий.

Определены и научно обоснованы следующие педагогические условия формирования педагогической одаренности студентов в образовательно-воспитательном пространстве вуза в контексте интегративного подхода: создание в вузе педагогически ориентированной творческой среды; стимулирование положительной мотивационной установки на будущую профессионально-педагогическую деятельность, которая интегративно влияет на формирование профессиональных качеств и способностей; привлечение студентов к творческой профессионально-ориентированной учебно-познавательной деятельности путем интеграции разнообразных форм и методов подготовки.

Разработана модель формирования педагогической одаренности студентов в образовательно-воспитательном пространстве высшего учебного заведения в контексте интегративного подхода.

Результаты экспериментальной работы по внедрению и апробации педагогических условий формирования педагогической одаренности студентов в образовательно-воспитательном пространстве высшего учебного заведения подтвердили их эффективность.

Ключевые слова: педагогическая одаренность, интегративный подход, работа с педагогически одаренными студентами, будущие учителя, образовательно-воспитательное пространство, высшее учебное заведение, педагогические условия.

Golubova G. V. Integrative approach to working with pedagogically gifted students in educational space of university. – On the right of manuscript.

The dissertation for the recipient of the Candidate of the Pedagogical Sciences, in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. – Uman, 2014.

The dissertation presents a theoretical generalization and a new approach to solving actual scientific tasks of identifying and experimental verification of pedagogical conditions of pedagogically gifted students in the educational space of university in the context of the integrative approach.

The components of students' pedagogical giftedness, criteria, indicators and formation levels of pedagogical giftedness of the university students are specified. The model of formation of students' pedagogical giftedness in the educational space of higher educational institution in the context of the integrative approach is worked out.

The essence of the following concepts is specified: «pedagogical giftedness», «educational space», «integrative approach», «working with pedagogically gifted students». Further development acquired the content, forms and methods of the working with pedagogically gifted students in the educational space of higher educational institution.

Key words: pedagogical giftedness, integrative approach, working with pedagogically gifted students, future teachers, educational space, higher educational institution, pedagogical conditions.

Підписано до друку 20.03.2014 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 21.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua